

Білокопита Оксана Дмитрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
інституту заочного та дистанційного
навчання Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ялова Оксана Володимирівна,
професор кафедри ділової української та
іноземних мов навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

БЕЗБАР'ЄРНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ЮРИСТА

У сучасному суспільстві, яке ґрунтується на принципах демократії, гуманізму та верховенства права, важливою умовою ефективного функціонування правової системи є розвинена комунікативна компетентність юриста. Саме завдяки комунікації юрист реалізує свої професійні функції, забезпечує взаємодію із громадянами, колегами, державними структурами, формує правосвідомість суспільства. Комунікація виступає не лише засобом передавання інформації, а й механізмом соціального впливу, що визначає якість професійного мовлення й поведінки фахівця у сфері права.

Одним із ключових орієнтирів сучасної правової комунікації є принцип безбар'єрності. Цей термін позначає створення умов, за яких усі люди незалежно від їхнього віку, статі, стану здоров'я, расової чи релігійної приналежності мають рівні можливості для участі у всіх сферах суспільного життя. Безбар'єрність є не лише соціальною концепцією, а й ціннісною категорією, що передбачає дотримання прав людини, повагу до гідності особистості, створення інклюзивного середовища [9]. Як

підкреслює О. Бабич, безбар'єрність слід розглядати як концепцію єдиного розуміння суспільних процесів, спрямовану на забезпечення рівного доступу до всіх сфер життя, що охоплює освіту, культуру, правосуддя, інформаційний простір. Створення безбар'єрного середовища є проявом соціальної зрілості держави, її готовності забезпечити реалізацію прав і свобод громадян у практичній площині [1, с. 630].

Знаковим кроком у цьому напрямку стала Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, затверджена 14 квітня 2021 року. У цьому документі безбар'єрність визначається як наскрізний принцип державної політики, що охоплює всі сфери життєдіяльності – від архітектурного середовища й цифрових сервісів до освітніх практик і забезпечення рівноправної участі громадян у суспільному житті [7]. Підтвердженням практичного втілення цих положень став Довідник безбар'єрності, розроблений спільно з правозахисниками, науковцями, громадськими організаціями та психологами. У ньому наголошено: «спочатку говоримо про людину, а не про її риси» – тобто мова має бути людиноцентричною, орієнтованою на гідність і повагу [4].

Безбар'єрність у комунікації юриста передбачає відкритість, толерантність і гуманність мовлення, що виключає дискримінаційні висловлювання та стереотипи. Юридична комунікація, на думку науковців, є статусно орієнтованою (інституціональною), оскільки відбувається в умовах чіткої регламентації, високої відповідальності за мовленнєвий результат і потребує логічності, точності, нормативності, лаконічності [2, с. 136]. Саме тому юрист має володіти понятійним і аналітичним мисленням, грамотно користуватися термінологією, вміти структурувати думки відповідно до норм логіки й права.

Як зазначає О. Калита, комунікативна компетентність юриста базується на усвідомленні цінності спілкування для

професійної діяльності, передбачає засвоєння етичних і деонтологічних норм, володіння вербальними й невербальними засобами взаємодії, розвиток емоційного інтелекту й рефлексивного мислення [5, с. 104-105]. У цьому контексті важливою є позиція О. Семеног, яка визначає комунікативну компетентність майбутнього юриста як інтегральну особистісну якість, що об'єднує знання, уміння, ціннісні орієнтації, етичні норми й комунікативні здібності, необхідні для ефективної взаємодії в професійних ситуаціях [8, с. 69].

Виходячи з вищезазначеного, формування комунікативної компетентності юриста передбачає не лише опанування мовних норм, а й уміння аналізувати структуру юридичного тексту, добирати точні слова, моделювати зв'язні висловлення, аргументувати свою позицію з урахуванням правових норм і контексту ситуації [3, с. 69]. Крім мовної майстерності, велике значення також має емоційна культура юриста, його здатність до співпраці, врегулювання конфліктів, пошуку компромісу, уміння визнавати власні помилки та зберігати психологічну рівновагу в напружених ситуаціях. Такі якості є запорукою ефективної комунікації, сприяють гармонізації взаємодії та забезпечують конструктивний діалог між суб'єктами правових відносин [10, с. 246]. Тому доцільно вважати, що культура мовлення юриста – це складна багаторівнева система, яка включає когнітивний, діяльнісний, мотиваційний, афективний і психологічний компоненти. Її ознаками є правильність, ясність, логічність, точність, чистота, доцільність, стислість, різноманітність, виразність, естетичність, конкретність, актуальність і практична спрямованість. Високий рівень культури мовлення передбачає досконале володіння українською літературною мовою, уміння використовувати художні й риторичні засоби для досягнення комунікативної мети, уникання мовних штамів, вульгаризмів, архаїзмів і надмірних запозичень [6, с.146-147].

Відповідно від юриста в сучасному суспільстві вимагається здатність володіти словом як інструментом переконання, будувати діалог на засадах поваги й рівноправності, виявляти мовну толерантність і дотримуватися принципу «людина – передусім». Уміння керувати тоном, інтонацією, темпом мовлення, добирати логічні наголоси, підтримувати увагу аудиторії є проявом високої професійної культури й складовою безбар’єрного спілкування.

Отже, безбар’єрне спілкування є невід’ємним компонентом культури професійного мовлення юриста. Воно інтегрує правову, етичну, психологічну та мовну компетентності, сприяє утвердженню принципів рівності, взаємоповаги та людяності. Формування безбар’єрної комунікації в юридичній сфері – це не лише вимога часу, а й ключ до підвищення ефективності юридичної практики, зміцнення довіри суспільства до права та побудови інклюзивного демократичного простору в Україні.

Список використаних джерел

1. Бабич О. В. Забезпечення створення безбар’єрного простору в Україні. *Державне будівництво*. 2024. № 2 (36). С. 620–634. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-42>.
2. Бобко Л. О., Хомуцький Д. С., Бойда А. В. Комунікативний аспект професійної діяльності юриста. *Молодий вчений*. 2020. № 3. С. 136. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/3/60.pdf>.
3. Бобко Л., Мазурик А. Формування комунікативної компетентності як складової професійної підготовки юриста. *Молодий вчений*. 2022. № 11 (111). С. 67–71. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-11-111-15>.
4. Довідник безбар’єрності. 2021. URL: <https://bf.in.ua>.
5. Калита О. П. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів засобами проєктних

технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 2011. 260 с.

6. Короткова Ю. М. Поняття і структура культури мовлення юриста. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2. С. 142–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2019_2_22.

7. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>.

8. Семенов О. М., Насіленко Л. А. Професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів : теорія і практика : монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 324 с.

9. Слободян Л. Я. Концепт «безбар'єрність» як об'єкт дослідження. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-05>.

10. Чорнобай О. Л. Розвиток комунікативної компетентності юриста на етапах його професійного становлення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів, 2015. С. 241–246. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4905/chornobay2.pdf>.